

SABAHATTİN ALİ DAVASI VE BU DAVANIN İZMİR BASININA YANSIMALARI

Mustafa ÖZSARI

Öz

Sabahattin Ali, 25 Nisan 1907'de doğmuş ve pek çok kaynağa göre, 2 Nisan 1948'de Türkiye-Bulgaristan sınırında ölmüştür. Yazar, özellikle Atatürk ve İnönü dönemi Türk edebiyatının önemli isimlerinden birisidir. Sabahattin Ali, şüpheli bir şekilde öldürülmüştür. Onun ölümü, 1970'li yıllardan itibaren pek çok kişinin dikkatini çekmiş, bu trajik ölümdeki esrar perdesi kaldırılmaya çalışılmıştır. Kemal Bayram Çukurkavaklı başta olmak üzere, Reşit Ertüzün, Hıfzı Topuz, Alpay Kabacalı gibi araştırmacılar, Sabahattin Ali'nin ölümünü araştırmışlar ve bu çalışmalarını yayımlamışlardır. Bunların dışında yazarın ölümüne dair pek çok makale yazılmış, bu olayı anlatan belgesel ve filmler çekilmiştir. Bu kadar araştırma ve çalışma olmasına rağmen, Sabahattin Ali'nin ölümü üzerindeki esrar perdesi hâlâ tam olarak kaldırılamamıştır. Bu makalede, Sabahattin Ali'in ölümü, Sabahattin Ali Davası ve bu davanın İzmir basınına yansımaları ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Sabahattin Ali, İzmir Basını, Atatürk dönemi, yazarın ölümü

SABAHATTİN ALİ CASE AND THE REFLECTIONS ON THE TRIAL IN İZMİR PRESS

Abstract

Sabahattin Ali, a famous Turkish author, was born on April 25, 1908 and died on 2 April 1948 at the Turkey-Bulgaria border many sources. He is one of the most important names of Turkish literature in the Republic period, especially Atatürk and İnönü Period (1923-1950). Sabahattin Ali was killed in a suspicious manner in 1948. After 1970, many researchers such as Kemal Bayram Çukurkavaklı, Reşit Ertüzün, Hıfzı Topuz, Alpay Kabacalı has interested in his

death and has tried to determine the cause of this tragic death. In addition to this, many papers have published and has made films and documentaries about Sabahattin Ali's death since 1970 in Turkey. In spite of the books, papers, films and documentaries, the cause of author's death is still not resolved. In this paper, Sabahattin Ali's Case, the development of this trial and the cause of the author's death has been reevaluated considering newspapers in Izmir published.

Key words: Sabahattin Ali, Izmir Press, Atatürk Period, death of author

Sabahattin Ali, 25 Nisan 1907'de doğmuş ve pek çok kaynağa göre, 2 Nisan 1948'de Türkiye-Bulgaristan sınırında katledilmiş, Cumhuriyet dönemi; özellikle Atatürk ve İnönü dönemi Türk edebiyatının Hegelci-Marksist isimlerinden birisidir. Sabahattin Ali, şüpheli bir şekilde öldürülmüştür. Onun ölümü, ilk zamanlarda olmasa bile, 1970'li yıllardan itibaren pek çok kişinin dikkatini çekmiş, bu trajik ölümdaki esrar perdesi kaldırılmaya çalışılmıştır. Kemal Bayram Çukurkavaklı başta olmak üzere, Reşit Ertüzün, Hıfzı Topuz, Alpay Kabacalı gibi isimler, Sabahattin Ali'nin ölümü konusunu ele alan kapsamlı araştırmalar yapmışlar, kitaplar yayımlamışlardır. Bunların dışında yazarın ölümüne dair pek çok makale yazılmış, bu olayı anlatan belgesel ve film çekilmiştir. Bu kadar araştırma ve çalışma olmasına rağmen, Sabahattin Ali'nin ölümü üzerindeki esrar perdesi hâlâ tam olarak kaldırılamamıştır.

Sabahattin Ali'nin öldürülmesi davası ile ilgili haberlerden, yorumlardan, spekülasyonlardan anladığımız kadarıyla, Sabahattin Ali siyasi bir suikasta maruz kalmıştır. Yazarın öldürülme düşüncesi, elbette katil zanlısı Ali Ertekin'in tek başına verdiği bir karar değildir. Sabahattin Ali, neresinden bakılırsa bakılsın siyasi görüşünden ve ideolojisinden dolayı öldürülmüştür. Benim bu konuşmada amacım, edebiyat tarihimizde Sabahattin Ali davası olarak bilinen bu cinayetin İzmir basınına nasıl yansıdığını ele almak, böylece Sabahattin Ali Davasını o günkü şartlar altında İzmir kamuoyuna nasıl yansıdığını tespit etmektir. Fakat Sabahattin Ali davasının İzmir'e yansımalarına geçmeden önce, Sabahattin Ali'nin ölümüne kadar geçen süredeki edebiyatımızdaki siyasi cinayetleri kısaca özetlemek, ardından Sabahattin Ali'nin nasıl yavaş yavaş ölüme gönderildiğini ortaya koymak, nihayet Sabahattin Ali Davasının İzmir Basınına nasıl yansıdığını değerlendirmek gerekir. Konuşmamı yaparken, Sabahattin Ali'nin kızı sayın Filiz Ali Hanımefendi'nin eski acılarını yeniden hatırlatacağım için üzgün olduğumu hassaten belirtmek isterim.

Gazeteci ve yazarların siyasi görüşlerinden ve ideolojilerinden dolayı cezalandırılmaları modern tarihimizin yabancısı olmadığını bir

durumdur. Daha Tanzimat'tan itibaren gazeteci ve yazarlar, memuriyetten el çekirme, sürgün, mecburi ikamet, kalebentlik, hapis, öldürülme gibi çeşitli cezalar almışlardır. Bu cezaların önemli bir kısmı doğrudan mahkemeler kanalıyla verilmektedir. Buna karşılık bazı cezalar, mahkeme kararı olmadan, durumdan vazife çıkaran sözüm ona vatanseverler ve iktidar yanlılarınca infaz edilmiştir. Örneğin, Osmanlı devletinde özel Türkçe gazeteciliğin ilk başladığı yıllarda *Tasvir-i Efkâr* gazetesindeki yazılarından dolayı, Ali Suavi'nin tutuklandığını ve hapsedildiğini biliyoruz¹. Ebuzziya Tevfik, Ali Suavi'nin tutuklanmasını ve ardından Kastamonu'ya sürgüne gönderilmesini 29 Şubat 1867 tarihinde çıkan *Kararname-i Ali'ye* dayandırmaktadır. *Kararname-i Ali*, Âli Paşa'nın sadrazamlığı zamanında hazırlanmıştır. Bu kararname, Türk basınına, bir süre için sınırlanmamış bir ölçü ile bir takım kayıt ve şartlar altına almış olan metindir. Kararname-i Âli, yayımlandığı tarihten itibaren pek çok gazeteci ve yazarın cezalandırılması için yasal kılıf olarak kullanılmıştır².

Gazeteci ve edebiyatçılar, daha başlangıcından itibaren genellikle iktidar karşıtı tutum almalarından veya ideolojilerinden dolayı cezalandırılmaktadır. Bu durum, 13 Nisan 1867'de İstanbul'da *Coruier de Orient* gazetesinin idarehanesinde kurulan Yeni Osmanlılar Cemiyeti'nin kuruluşundan beri değişmemiştir. Yeni Osmanlılar Cemiyeti, modern Türk tarihinde hükümetin icraatları aleyhine kurulmuş ilk muhalif kurumdur. Cemiyetin varlığından hükümet kısa sürede haberdar olmuştur. Namık Kemal ve Şinasi başta olmak üzere, cemiyet üyeleri de ceza alma korkusuyla Avrupa'ya kaçmak zorunda kalmışlardır. Padişah II. Abdülaziz döneminde de gazeteci ve yazarlara benzer cezalar verilmiştir. Bu dönemde Namık Kemâl, Ebuzziya Tevfik ve Ahmet Mithat Efendi padişah aleyhine faaliyette bulduklarından dolayı, hapis ve sürgünle cezalandırılmış, kimi Rodos'a, kimi Kıbrıs'a gönderilmiştir. 1876-1909 yılları arasında 33 yıl hüküm süren II. Abdülhamit döneminde ise gazeteci ve yazarlara yönelik baskı daha da artmıştır. Özellikle 1901-1908 yılları arasında Türk edebiyat dünyası, baskı yüzünden neredeyse tamamen susmak zorunda kalmıştır. 1901'de Balıkesirliler olarak yakından tanıdığımız Balıkesirli şair, gazeteci ve araştırmacı Müstecabizade İsmet'in haksız yere Midilli'ye kalebent olarak sürgüne gönderildiği ve üç buçuk yılını Midilli kalesinde hapisle geçirdiği bilinmektedir. Aynı dönemde İzmirli ilk Türk avukat olan *Hizmet* ve *Ahenk* gazetelerinin kurucuları arasında yer alan Tevfik Nevzat, yazıları ve hükümete olan muhalefetinden dolayı Adana'ya sürgüne gönderilmiş,

¹ Ebuzziya Tevfik (2006), *Yeni Osmanlılar*, İstanbul: ss. 52.

² Bk. Ebuzziya Tevfik (2006), *Yeni Osmanlılar*, İstanbul, ss. 51-

hapsedilmiş hatta burada katledilmiştir. Bunlara ilaveten yine II. Abdülhamit döneminde Peyami Safa'nın babası İsmail Safa, Sivas'a sürgün edilmiş ve sürgüneyken ölmüştür. Yine Abdülhamit döneminde Cumhuriyet gazetesinin kurucusu Yunus Nadi, Bodrum Kalesine sürülmüştür. Ziya Gökalp, önce hapsedilmiş, ardından Diyarbakır'a mecburi ikamete gönderilmiştir. Bu bakımdan ikinci Abdülhamit dönemi gazeteci ve yazarlar için hiç de elverişli bir dönem değildir.

Gazeteci ve yazarlara yönelik benzer cezalar Meşrutiyet döneminde de devam etmiştir. Gazeteci Ahmet Samim Bey, sırf Hüseyin Cahit'e benziyor diye 1913 (?)'te öldürülmüştür. Peyam gazetesi sahibi Ali Kemâl ise İzmit'te linç edilmiştir. Cumhuriyetin ilk yıllarında Hüseyin Cahit, Cenap Şahabettin, Halide Edip, Dr. Rıza Nur, Hikmet Kıvılcım, Nazım Hikmet, Zekeriya Sertel, Sabiha Sertel, Arif Oruç gibi daha adını sayamadığımız pek çok gazeteci yazar ve entelektüellerimiz hapis, sürgün, mecburi ikamet gibi çeşitli cezalara maruz kalmışlardır.

Atatürk'ün ölümünden sonra özellikle 1940-1950 yılları arasında da gazeteci ve yazarlara yönelik cezalandırmalar devam etmiştir. İnönü döneminde özellikle onurlu ve kişilikli gazeteci ve yazarlar, hükümete muhalefetten ziyade, sürekli değişen siyasal konjonktüre ayak uyduramadıklarından, daha doğrusu dönecek olmadıklarından, dik durduklarından çeşitli cezalara maruz kalmışlardır. İnönü döneminde en ağır cefayı çeken ve cezayı alan isim kuşkusuz Sabahattin Ali'dir.

Sabahattin Ali'yi önce memuriyetten mene, ardından hapse, sürgüne ve nihayet ölüme götüren başlıca sebepler nelerdir? Ya da Sabahattin Ali ne yapmış da bu kadar büyük cezalara maruz kalmıştır? Sabahattin Âli'nin kanaatimce hiçbir suçu yoktur. O, yaşadığı dönemin şartlarından, çıkardığı gazetelerde ileri sürdüğü fikirlerinden dolayı cezalandırılmıştır. Peki Sabahattin Ali'nin yaşadığı dönem nasıl bir dönemdi?

Bilindiği gibi, 1 Eylül 1939'da Almanya'nın Polonya'ya saldırmasıyla İkinci Dünya Savaşı başladı. Savaş, 1944'te Japonya'nın teslim olmasıyla sona erdi. Yaklaşık beş yıl süren II. Dünya Savaşından sonra, dünya Stalinist blok ile Batı bloğu olmak üzere iki kutba ayrıldı. İki kutuplu dünya içinde İsmet Paşa liderliğindeki Türkiye, özellikle 1945'ten sonra Amerikan yanlısı bir politika izledi. Bu arada Stalin liderliğindeki Sovyet Rusya güçlendi; Doğu Avrupa'yı işgale başladı. 1947'den itibaren Stalin Batum-Kars-Ardahan'ı Türkiye'den istedi. Böylece Sovyet-Rusya Türkiye'yi doğrudan tehdit etti. Bu tehdide karşı Türkiye Amerika'ya yöneldi. Truman doktriniyle başlayan bu süreç, önce Marshall yardımı, ardından Kore'ye asker gönderilmesi ve nihayet

Türkiye'nin NATO'ya girişiyle sona erdi. Bu arada Türkiye'de iktidar değişti. CHP iktidarı, yerini Celal Bayar liderliğinde Demokrat Parti iktidarına bıraktı. İşte yazar Sabahattin Ali'nin katli ve dava süreci tam da bu değişim ve dönüşüm dönemine denk gelmektedir. Bu bakımdan Sabahattin Ali'yi manen ölüme götüren süreç çok daha önce başlamıştır. Bilhassa 1945'ten sonra Hegelci-Marksist dünya görüşünü benimseyen Türk aydınları üzerinde baskı tedricen arttı. 1945-1950 yılları arasında Hegelci-Marksist dünya görüşünü benimseyen aydınlar, zor koşullarda da olsa çeşitli dergi ve gazeteler yayımladılar. İşte Sabahattin Ali'nin katledilmesini Türkiye'nin eksenindeki dönüşüm ile bu dönüşüme zıt olan Hegelci Marksist içerikli gazete ve dergilerin çıkışı ve kapanış süreçlerinde aramak gerekir. Bu yayın organlarının en önemlileri *Tan* gazetesi, *Marko Paşa* ve *Marko Paşa'nın* devamı olan dergiler ve nihayet *Zincirli Hürriyet* gazetesidir. İlk olara *Tan* Gazetesi olayına bakalım.

1. *Tan Gazetesi Olayı.* *Tan* gazetesi II. Dünya Savaşı yıllarında Zekeriya Sertel ve eşi Sabiha Sertel tarafından çıkarılan sol eğilimli günlük bir gazeteydi. Gazete Hegelci-Marksist bir düşüncüyü benimsemişti. Gazetenin içeriğinden ve yayınlarından rahatsız olan çok sayıda üniversite öğrencisi 4 Aralık 1945 günü, önce İstanbul Üniversitesi önünde, daha sonra *Tan* gazetesi önünde gazetenin yayın politikasını eleştiren bir gösteri düzenlediler; ardından *komünistlere ölüm* nidalarıyla gazeteyi ve *Tan* Matbaasını tahrip ettiler. Çıkan olaylarda gazetenin yazarlarından eski Hariciye Nazırı Tevfik Rüştü Aras, Zekeriya Sertel, Sabiha Sertel ve Nail Çakırhan temel hedef hâline geldi. Zaten gazetenin sahibi Zekeriya Sertel, Sabiha Sertel ve Nail Çakırhan hakkında yazılarından dolayı açılmış davalar vardı ve söz konusu yazarlar TCK'nın 159. Ve 173. Maddelerinden yargılanıyorlardı. Bu arada *Tan* gazetesi baskınına Süleyman Demirel, İlhan Selçuk, Ali İhsan Göğüş ve Celadet Moralıgil gibi ilginç isimlerin katıldığını hatırlatmak gerekir.

2. *Marko Paşa ve Devamı Dergiler:* Sabahattin Ali'yi ölüme götüren ya da en azından belirli bir kesimin gözünde onu sözüm ona suçlu ve hain gösteren en önemli olay, 25 Kasım 1946 Pazartesi günü ilk sayısı çıkan *Marko Paşa* gazetesidir. Haftalık siyasi mizah gazetesi olarak yayımlanan *Marko Paşa'nın* sahibi ve yazı işleri Müdürü Sabahattin Ali'dir. Derginin ilk sayıları Sertellerin sahibi olduğu *Tan* Matbaasında basılmıştır³. Gazete *Marko Paşa* adıyla, 26 Ekim 1947 yılına kadar 35 sayı yayımlanmıştır. Daha sonra hükümet tarafından yayını durdurulan ve kapatılan *Marko Paşa* gazetesi, *Merhum Paşa*, *Malum Paşa*, *Ali Baba*, *Yedi Sekiz Paşa*, *Bizim Paşa*, *Hür Marko Paşa*

³ Bk. *Marko Paşa*, nr. 7, 29 Kasım 1946.

gibi adlarla yayımını Şubat 1949'a kadar sürdürmüştür. Daha doğrusu *Marko Paşa* Sabahattin Ali kaçıp, öldürüldükten sonra bile çeşitli adlarla yayımını sürdürmeye çalışmıştır. Gazetenin adında bu kadar çok değişmesi, çeşitli gerekçeler ileri sürülerek gazetenin toplatılmasından, yayımının durdurulmasından, yazarlarının ve sahiplerinin çeşitli şekillerde cezalandırılmasından ileri gelmektedir. Örneğin 4 Ocak 1949'da çıkan bir haberde, *Marko Paşa*'nın son nüshasında suç mahiyetinde bazı yayınlar yapıldığı gerekçesiyle toplatırıldığı haber verilmektedir⁴. *Marko Paşa*'nın kapatılmasından sonra gazete *Hür Marko Paşa* adıyla çıkmaya başlamış, bu defa gazetenin yazarlarından Orhan Erkip ve Rıfat Ilgaz yazılarında Cumhurbaşkanına hakarete bulunduğu gerekçesiyle, TCK'nın 158. Ve 159. Maddelerinden tutuklanarak yargılanmışlardır⁵. *Marko Paşa* serisinde yayımlanan gazetede başta Sabahattin Ali olmak üzere, Rıfat Ilgaz, Müstecabizade Esat Adil, Orhan Erkip, Aziz Nesin, Mücap Ofloğlu, Mustafa Uykusuz gibi isimlerin yazıları vardır. Gazetenin faaliyette olduğu dönemde söz konusu isimlerin hemen hepsi takip edilmiş, mahkemeye çıkarılmış ve uydurma suçlara çeşitli cezalara maruz kalmışlardır. Örneğin Aziz Nesin, *Marko Paşa*'da hükümetin manevi şahsiyetini tahkir edici yazılarından dolayı 1949 yılı yaz aylarında mahkûm edilmiştir. Bir buçuk ay kaçak olarak yaşayan ve parklarda ve sabahçı kahvelerinde günlerini geçiren Aziz Nesin, 10 Ekim 1949 pazartesi günü Kadıköy'de bir meyhanede yakalanmış ve tutuklanmıştır⁶. Aynı yıllarda Sabahattin Ali'nin tutuklanmasına ve baskı altına alınmasında bir diğer sebep de *Zincirli Hürriyet* gazetesidir.

3. *Hür ve Zincirli Hürriyet Gazeteleri*. *Hür ve Zincirli Hürriyet* gazeteleri Devletler Hukuku doçenti Mehmet Ali Aybar tarafından çıkarılan Hegelci-Marksist çizgide yayın yapan iki yayın organıdır. Mehmet Ali Aybar, 1 Şubat 1947'de *Fikri Hür*, *İrfanı Hür*, *Vicdanı Hür* alt başlığıyla, İstanbul'da haftalık *Hür* gazetesini yayımlamaya başlar. Gazetede Mehmet Ali Aybar'ın yanı sıra Cevdet Kudret, Oktay Rıfat, Şerif Hulusi ve Orhan Veli'nin de yazıları yayımlanmıştır. Gazetede CHP faşistlikle suçlanır, Demokrat Parti ise izinli demokrat olmakla eleştirilir. Bunun üzerine *Hür* gazetesi İstanbul Sıkıyönetim idaresince tatil edilir⁷. *Hür*'ün kapatılması üzerine, Mehmet Ali Aybar, gazetesini

⁴ “Marko Paşa Dergisi Toplatırıldı”, *Halkın Sesi*, nr. 5836, 4 Ocak 1949.

⁵ “Marko Paşa Gazetesi Gene Mahkemede”, *Halkın Sesi*, nr. 5860, 2 Şubat 1949.

⁶ Bk. “Aziz Nesin Tevkif Edildi”, *Halkın Sesi*, nr. 6063, 11 Ekim 1949.

⁷ Bk. Kudret Emiroğlu-Mehmet Ali Aybar, “Hür ve Zincirli Hürriyet Gazeteleri”, *Kebikeç*, nr.2, 1995, s.37.

Zincirli Hürriyet adıyla İzmir’de yayımlamaya başlar. 19 Nisan 1947’de gazetenin İzmir’deki bürosu da *Tan* gazetesi gibi tahrip edilip yağmalanır ve *Zincirli Hürriyet* kapanmak zorunda kalır. 5 Nisan 1948’de İstanbul’da yeniden yayım hayatına başlayan *Zincirli Hürriyette* Sabahattin Ali’nin *Asıl Büyük Tehlike Bugünkü Ehliyetsiz İktidarın Devamıdır* başlıklı yazısı ile *Dosta Düşmana Beyanname* başlıklı yazıları yayımlanmıştır. Sabahattin Ali’nin bu iki yazısının içeriği yüzünden *Zincirli Hürriyet* hakkında ceza davası açılır, gazete tatil edilir ve bir daha çıkmaz. *Zincirli Hürriyef* te çıkan yukarıdaki yazı, aynı zamanda Sabahattin Ali’nin sağlığında yayımlanmış son yazısıdır. Bütün bunlardan sonra, Sabahattin Ali, baskılardan dolayı Türkiye’de yaşam alanı bulamayacağını düşünmüştür. Bu düşünce sonucunda, düşünce ve ideallerine uygun bir yaşam alanı bulabilmek, daha iyi şartlarda yaşayabilmek ve fikirlerini yayabilmek gayesiyle Sovyet Rusya’ya kaçmayı planlamış olmalıdır.

Nitekim Sabahattin Ali 1948 yılı Mart ayında kaçmaya karar vermiş; fakat amacına ulaşmadan yolda öldürülmüştür. Bütün kaynaklar, Sabahattin Ali’nin 2 Nisan 1948’de öldürüldüğü konusunda fikir birliği içindedir. Buna karşılık yazarın ölümüyle ilgili 1948 yılı içinde İzmir basınından herhangi bir haber çıkmamıştır. Yazarın ölümü Türkiye’nin ve İzmir kamuoyunun gündemine ancak 1949 yılı Ocak ayının ilk günlerinde girmiştir. İzmir’de o zaman pek çok gazete ve dergi yayımlanıyordu. Fakat hepsini taramamız şimdilik mümkün olmadığından dolayı, bu çalışmada, iktidar yanlısı Haydar Rüştü Öktem’in *Anadolu* gazetesi ile muhalif bir çizgi takip eden Mehmet Sırrı Sanlı’nın *Halkın Sesi* gazetesi taranmış ve bu gazetelerde Sabahattin Ali’nin ölümü ve Sabahattin davasına dair haberler incelenmiştir.

Anadolu ve *Halkın Sesi* gazetelerinde Sabahattin Ali’nin öldürülmesiyle ilgili haberler, yazarın ölümünden yaklaşık bir sene sonra çıkmaya başlar. Bu konuda rastladığımız ilk haber, *Anadolu* gazetesinde 13 Ocak 1949’da çıkan *Sabahattin Ali Nasıl Öldürüldü* başlıklı uzunca bir haber/yorum yazısıdır. Bu haberde Sabahattin Ali’nin öteden beri Komünist olarak tanındığı, bu yolda harekât ve neşriyattan dolayı takibata uğradığı, firari olduğu, *Zincirli Hürriyet* gazetesinde yazdığı yazıdan dolayı gıyabında muhakemesine karar verildiği, bulunamadığı ve Türk-Bulgar sınırına aşarken öldürüldüğü bildirilmektedir. Söz konusu haberde, Sabahattin Ali’nin öldürülme hadisesi hakkında da bilgi verilmektedir. Buna göre, İstanbul polisi son zamanlarda bazı kimselerin kaybolduğunu rapor etmiş, bu kimselerin sınırlarımızın dışına çıktığı şüphesine düşmüştür. İstanbul polisi kayıp şahıslarla ilgili tahkikatı genişletmiş, kaybolan şahıslarla ilgili İstanbul’da pastacılık yapan

Periklis'i, Edinekapı'da berberlik yapan Hasan'ı ve Hasan'ın verdiği ifadeler doğrultusunda Ali Ertekin adında bir Yugoslav göçmenini 21 Kasım 1948 günü yakalamıştır. Bu kişiler sorgulamalarında Bulgaristan'a para karşılığında adam kaçırdıklarını kabul etmişler, Ali Ertekin kaçırdığı adamlar arasında Sabahattin Ali'nin de bulunduğunu açıklamıştır. Ali Ertekin, ilk ifadesinde, Sabahattin Ali'yi Bulgaristan'a değil, cehenneme yolladığını belirtmiştir. Habere göre, polis Ali Ertekin'in ifadesinden şüphelenmiş, Ali Ertekin'in Anadolu Hisarındaki evinde arama yapmış, aramada içinde resimler, *Marko Paşa* nüshaları, vesikalar, pijama, gözlük ve kol saati bulunan bir çanta elde etmiştir. Sabahattin Ali'yi tanıyanlar bu eşyanın ona ait olduğunu söylemişler ve polis Ali Ertekin'in Sabahattin Ali'yi parası için öldürdüğü kanaatine varmıştır. Yine polisin araştırmasına göre, Sabahattin Ali son zamanlarda Avukat Mehmet Ali Cimcöz ve eşi Adalet hanıma ait bir kamyonda çalışmaya başlamış, şoförün yanında Diyarbakır ve Urfa'ya birkaç defa sefer yapmıştır. Yurt dışına kaçmaya karar veren Sabahattin Ali, elindeki bu vasıttan yararlanmayı düşünmüş, cezaevinde yattığı sırada tanıştığı komünistlikten mahkûm Hasan ve Ali ile iletişim kurmuş, Ali de 500 lira karşılığında Sabahattin Ali'yi kaçırmayı vaat etmiştir. Yine aynı habere göre, 1948 yılı haziran ayının birinci günü Sabahattin Ali'nin kamyonu Kırklareli'ne hareket etmiştir. Üsküplü nahiyesine geldiklerinde, Sabahattin Ali ile Ali Ertekin, şoföre burada işleri olduğunu, kamyonu Lüleburgaz'a götürmesi gerektiğini söyleyerek kamyonu inmişlerdir. Sabahattin Ali ile Ali Ertekin, sınıra doğru ilerlemişler, geçide geldikleri zaman bir süre oturmuşlar, Sabahattin Ali bu sırada Bulgaristan'a, oradan Moskova'ya gideceğini, döndüğünde büyük makamlara geçeceğini, memleketin idaresini eline alacağını, Ali Ertekin'i de yüksek makamlara getireceğini söylemiştir.

İşte bu sırada Sabahattin Ali memleket aleyhine sözler söylemiş, bu sözler Ali Ertekin'in milli hislerini tahrik etmiş, ayrıca Ali Ertekin Sabahattin Ali'nin üzerinde büyük miktarda para bulunduğu düşüncesine kapılmış ve kanlı bir plan hazırlamıştır. Ardından Ali Ertekin elindeki sopayı Sabahattin Ali'nin kafasına indirmiş, ikinci ve üçüncü sopadan sonra Sabahattin Ali'nin kafası parçalanmış ve yazar ölmüştür. Sabahattin Ali'nin katilinin ilk yakalandığında verdiği ifade ve polisin tuttuğu tutanağın içeriği bu şekildedir. *Anadolu* gazetesinde çıkan ve yukarda özetlenen haberin hemen hemen aynı *Halkın Sesi* gazetesinden vardır. Bu bakımdan söz konusu haberin yönlendirmeci ve belirli bir kaynaktan servis edildiği düşünülebilir. Haberden anlaşıldığı kadarıyla, İstanbul

polisi, olay yeri incelemesi ve tahkikatın genişletilmesi için, Ali Ertekin'i Kırklareli'ne göndermiştir⁸.

14 Ocak 1949'da yine *Anadolu* gazetesinde çıkan bir haberden, Sabahattin Ali davasına Kırklareli adliyesinin baktığı belirtilmiştir. Söz konusu habere göre, Nisan ayında Bulgaristan sınırı yakınlarında bir ceset bulunmuş, olay Kırklareli polisine haber verilmiş, Kırklareli adliyesi olaya el koymuş, fakat ceset teşhis edilemediğinden faili meçhul kalmıştır. Nihayet Ali Ertekin'in itirafı üzerine *Anadolu* gazetesine göre, olay aydınlığa kavuşmuştur. Yine aynı haberde Sabahattin Ali'nin eşi Aliye Hanım'ın Kırklareli'ne gideceği, eğer arzu ederse eşinin kemiklerini alabileceği bilgisi verilmektedir⁹. *Anadolu* gazetesinde çıkan yukarıdaki haberden bir gün önce, *Halkın Sesi* gazetesinde Sabahattin Ali'nin Bulgar sınırında öldürüldüğü, katilin cesedi nehre atarak maktulün kanlı elbise ve eşyasını yanına aldığı, katilin Bulgaristan'a insan kaçıran bir teşkilata mensup olduğu ve yakalandığı vurgulanmıştır¹⁰.

17 Ocak tarihli *Anadolu* gazetesinde ise artist Mücap Ofluoğlu'nun Sabahattin Ali ile ilgili bir beyanata vardır. Buna göre, İzmir Şehir Tiyatrosu sanatçılarından Nedim Mücap Ofluoğlu, Sabahattin Ali'yi bir yıldır görmediğini ifade etmektedir¹¹. Aynı günlerde 16 Ocak 1949 tarihli Ankara mahreçli bir haberde ise Salahattin Ertürk adındaki bir vatandaşın *Merhum Paşa* gazetesi sahibi Sabahattin Ali hakkında yayın yoluyla hakaretten dava açtığı, davanın ikinci duruşmasına Ankara İkinci Asliye mahkemesinde devam edildiği, söz konusu duruşmada Mahkemenin sanığın tutuklanmasına karar verdiği bilgisi vardır¹². Ankara'daki dava bize Sabahattin Ali'nin 2 Nisan'da öldüğünün o zaman devletin bazı birimleri tarafından bilinmediğini göstermektedir. Bir gün sonraki gazetelerde ise Sabahattin Ali'ye ait olduğu iddia edilen kemiklerin ve kafatasının incelenmek üzere İstanbul Adli Tıp Kurumuna gönderilmesine karar verildiği bilgisi vardır¹³. Bu arada *Halkın Sesi* gazetesinin özel kaynaklarından aldığı Akhisar kaynaklı bir habere göre,

⁸ “Sabahattin Ali Nasıl Öldürüldü”, *Anadolu*, nr. 11395, 13 Ocak 1949.

⁹ Bk. “Sabahattin Ali'nin Öldürülmesi Hadisesi”, *Anadolu*, nr. 11396, 14 Ocak 1949.

¹⁰ Bk. “Sabahattin Ali Bulgar Hududunda Öldürülmüş”, *Halkın Sesi*, nr. 5843, 12 Ocak 1949.

¹¹ “Artist Mücap Ofluoğlu Neler Söylüyor”, *Anadolu*, nr. 11399, 17 Ocak 1949.

¹² İlgili haber için bk *Anadolu*, nr.11399, 17 Ocak 1949.

¹³ Bk. “Sabahattin Ali Meselesi-Bulunan Kafatası Morga Gönderildi”, *Anadolu*, nr. 11400, 18 Ocak 1949.

Ali Ertekin, Sabahattin Ali'yi öldürdükten sonra Akhisar'a gelmiş, Akhisar'da bir fotoğraf makinesi, pardesü, bir şapka ve muhtelif eşyayı seyyar satıcılar aracılığıyla sattırırken görülmüş, şüphe üzerine Akhisar polisi eşyalara el koymuş, Ali Ertekin de ortadan kaybolmuştur¹⁴. Eşyaların Akhisar emanetinde saklandığını haber veren *Halkın Sesi* gazetesi, cinayetin esrar perdesini bu eşyaların kaldıracağı kanaatindedir. Ali Ertekin'in Akhisar'daki faaliyeti hakkında araştırmalar yapılmış, elde edilen bilgilere göre katilin amcaoğlu Palabıyık Hasan'ın evinde Ali Ertekin'in birkaç defa misafir olduğu, beraberindeki eşyayı Hasan'a sattırdığı bilgisi verilmektedir. *Halkın Sesi* gazetesi bu bilgilerden hareketle, Ali Ertekin'in Sabahattin Ali'nin dışında başka kişileri de öldürmüş olabileceği düşüncesini ileri sürmektedir¹⁵. 22 Ocak tarihli *Halkın Sesi* gazetesinde çıkan bir haberde ise Sabahattin Ali'nin katilinin teşhisi için yeni bir ipucu bulunduğu, Sabahattin Ali'nin 7 yıl önce yedek subay olarak askerliğini yaparken attan düştüğü, kolunun bileğinden kırıldığı, sol bilekte bulunan kırığın eklem noktasının cesedi teşhis için iyi bir delil olacağı, Sabahattin Ali'nin eşinin teşhis için İstanbul'a gideceği haber verilmektedir¹⁶.

Dava süreci devam ederken, roman yazarı Peyami Safa 23 Ocak günü *Anadolu* gazetesinde Sabahattin Ali ile ilgili bir yazı kaleme almıştır. Peyami Safa, *Sabahattin Ali ve Benzerleri* başlıklı yazısında, Sabahattin Ali'yi *azgın solculardan birisi* olarak niteler ve Nazım Hikmet ve Sabahattin Ali gibilere müsamaha gösterilmemesi, onların en ağır şekilde cezalandırılması gerektiğini vurgular¹⁷. Peyami Safa'nın söz konusu yazısı, bir yandan hukuku yönlendirici bir mahiyet arz ederken, öte yandan Sabahattin Ali hakkında genel atmosferin hiç de olumlu olmadığını göstermektedir.

Kırklareli Savcılığı da Sabahattin Ali'nin öldürülmesi ile ilgili araştırmalarını bu süreçte devam ettirmektedir. Savcılık, 28 Ocak'ta Sabahattin Ali'nin karısının dinlenmesine ve Sabahattin Ali'yi son aylarda gördüklerini iddia edenlerin ifadelerine başvurulmasına karar

¹⁴ Bk. "Sabahattin Ali'ye Ait Bazı Eşyalar Akhisar'da Satılmak İstenmiş", *Halkın Sesi*, nr. 5848, 16 Ocak 1949.

¹⁵ Bk. "Ali Ertekin Bulgar Hududunda Birkaç Kişiyi Daha mı Öldürdü", *Halkın Sesi*, nr. 5857, 28 Ocak 1949.

¹⁶ Bk. "Öldürülen Şahıs Sabahattin Ali Mi", *Halkın Sesi*, nr. 5852, 22 Ocak 1949.

¹⁷ Bk. "Peyami Safa, Sabahattin Ali ve Benzerleri", *Anadolu*, nr. 11405, 23 Ocak 1949.

vermiştir¹⁸. Bu arada *Halkın Sesi* gazetesinde 1 Şubat 1949'da çıkan bir haberde, Bulgaristan hesabına casusluk yapan bir şebekenin ortaya çıkarıldığı, Ali Ertekin'in bu şebeke ile ilişkili olduğu, Dimitri ve Ahmet Cafer isimli iki şahsın bu şebekenin üyeleri arasında bulunduğu bilgisi vardır¹⁹. Haberin içeriği, bizi bu haberin yanıltıcı bir manevra olabileceği düşüncesini götürmektedir.

1949 yılı Şubat ayında, bir yandan Sabahattin Ali'nin katilinin kim olduğu ve Ali Ertekin'in kimlerle ilişkili olduğu araştırılırken, öte yandan Sabahattin Ali'nin kurucusu ve sahibi olduğu *Marko Paşa* gazetesi Cumhurbaşkanlığına hakareten TCK'nın 158. Ve 159. Maddesi ile sorgu yargıçlığına verilmiştir²⁰. Bu davada hapis istenen isimler Rıfat Ilgaz ile Orhan Erkip'tir. Haberden anlaşıldığı kadarıyla, siyasal baskı, sadece Sabahattin Ali'ye değil, aynı zamanda onun çevresinde bulunan herkese yönelmiştir. Bu arada 29 Mart 1949'da Sabahattin Ali Katli hadisesine dair Kırklareli Savcılığı tarafından hazırlanan iddianame tamamlanmış ve iddianame Kırklareli Ağır Ceza Mahkemesine sunulmuştur²¹. Savcılık, iddianamesinde tutuklu Ali Ertekin'in TCK'nın 450. Maddesi ile idamla cezalandırılmasını talep etmiştir²².

Sabahattin Ali'nin katli davasının ilk duruşması 30 Nisan 1949'da Kırklareli'nde gerçekleştirilmiştir²³. Duruşmada Ali Ertekin, ağlayarak delilik alametleri göstermiş, bunun üzerine sanık müşahede için hastaneye sevk edilmiştir²⁴. 15 gün İstanbul Adli Tıp kurumunda muayene edilen Ali Ertekin'in deli olmadığı tespit edilmiş ve katil zanlısı Kırklareli'ne 17 Mayıs 1949'da yeniden gönderilmiştir²⁵. Aynı günlerde Sabahattin Ali'nin son yazısının yayımlandığı *Zincirli Hürriyet*

¹⁸ Bk. "Sabahattin Ali Meselesi Tahkikatı", *Halkın Sesi*, nr. 5858, 29 Ocak 1949.

¹⁹ Bk. "Sabahattin Ali'nin Katili Bulgar Casusuyla Şerik mi", *Halkın Sesi*, nr. 5859, 1 Şubat 1949.

²⁰ Bk. "Marko Paşa Gazetesi Yine Mahkemede", *Halkın Sesi*, nr. 5860, 2 Şubat 1949.

²¹ Bk. "Sabahattin Ali'nin Katili Yargılanacak", *Halkın Sesi*, nr. 5906, 29 Mart 1949.

²² Bk. "Sabahattin Ali'nin Katili İdam Talebiyle Mahkemeye Verildi", *Halkın Sesi*, nr. 5908, 21 Mart 1949.

²³ Bk. "Sabahattin Ali'nin Katili Bugün Yargılanıyor", *Halkın Sesi*, nr. 5932, 30 Nisan 1949.

²⁴ Bk. "Sabahattin Ali'nin Katili Delirdi mi", *Anadolu*, nr. 11502, 1 Mayıs 1949.

²⁵ Bk. "Sabahattin Ali'nin Katili Deli Değildir", *Anadolu*, nr. 11519, 18 Mayıs 1949.

gazetesinin sahibi, Mehmet Ali Aybar, basın yoluyla TBMM'ye hakarete bulunduğu gerekçesiyle tutuklanmıştır²⁶. Sabahattin Ali davası, 1949 yılı yaz aylarında devam etmiş, sırasıyla 22 Temmuz 1949'daki duruşmada Avukat Mehmet Ali Cimcöz²⁷, 18 Ağustos 1949'deki duruşmada Sabahattin Ali'nin arkadaşı Balıkesirli yazar ve araştırmacı Müstecabizade Esat Adil²⁸, 2 Eylül 1949'daki duruşmada ise Berber Hasan gibi isimlerin bilgisine başvurulmuştur²⁹. Bunlara ilaveten Marko Paşa mizah gazetesinde yazdığı bir yazıdan dolayı aranan ve Sabahattin Ali davasında şahitliğine müracaat edilmek istenen Aziz Nesin, şahitliğine başvurulmak üzere Kırklareli'ne getirilmiş ve 22 Ekim 1949'daki duruşmada Aziz Nesin'in ifadesi alınmıştır³⁰. *Halkın Sesi* gazetesi bu haberde davanın karar aşamasına geldiğini okuyucularına bildirmektedir. Bu haberden sonra, İzmir gazetelerinde Sabahattin Ali davası ile ilgili başka habere rastlanmamıştır. Muhtemelen 22 Ekim tarihli duruşmada, Mahkeme davayı sonuçlandırmak yerine, duruşmaların gizli yapılmasına karar vermiştir. Gazetelerden değil ama başka kaynaklardan elde ettiğimiz bilgilere göre, Sabahattin Ali davası, gizlilik kararı alındıktan bir yıl sonra, 15 Ekim 1950'de karara bağlamıştır. Savcılığın ilk iddianamede Ali Ertekin'in idamını istemesine rağmen, mahkeme, Ali Ertekin'in cezasını milli hisleri tahrik gerekçesiyle dört yıla indirmiş, ardından birkaç hafta sonra çıkartılan afla katil, cezaevinden çıkmıştır.

Sonuç olarak, Sabahattin Ali özellikle 1945'ten sonra, iktidar ve güç odakları aleyhine yazdığı yazılarla dikkati çekmiştir. Eserlerinde sınıf çatışmalarına yer veren, sosyal adaleti savunan, yerel ve merkezi güç odaklarının halka yönelik haksız uygulamalarına eleştiren, bilhassa *Marko Paşa* gazetesinde iktidar sahiplerini ve güç odaklarını cesurca hicveden Sabahattin Ali, Hegelci-Marksist bir dünya görüşünü benimsemiştir. Fakat onun idealleri ve ulaşmayı arzu ettiği ideal toplum düzeni ile 1945'li yılların iktidar odaklarının düşünceleri arasında büyük bir uçurum söz konusudur. Bu uçurum 1945'ten sonra *Tan Gazetesi* Olayı, *Marko Paşa* gazetesinin başına gelenler ile *Zincirli Hürriyet*

²⁶ Bk. "Ali Aybar Tevkif Edildi", *Halkın Sesi*, nr. 5947, 18 Mayıs 1949.

²⁷ Bk. "Sabahattin Ali'nin Katilinin Duruşmasına Devam Edildi", *Halkın Sesi*, nr. 6001, 23 Temmuz 1949.

²⁸ Bk. "Sabahattin Ali'nin Katili Yargılanmaya Devam Ediyor", *Halkın Sesi*, nr. 6022, 19 Ağustos 1949.

²⁹ Bk. "Ali Ertekin'in Muhakemesi", *Halkın Sesi*, nr. 6035, 3 Eylül 1949.

³⁰ Bk. "Sabahattin Ali'nin Katli Davası", *Halkın Sesi*, nr. 6072, 22 Ekim 1949.

gazetesinin yaşadıkları ile daha da somutlaşmıştır. Tehlikenin büyüdüğünü fark eden yazarımız, en sonunda Türkiye’de kendisine bir hayat alanı bulamayacağını düşünmüş, Bulgaristan üzerinden Sovyetler Birliğine kaçmaya karar vermiştir. Fakat eski bir astsubay olan Ali Ertekin’in üyesi olduğu bir şebeke tarafından, Sabahattin Ali Türkiye- Bulgaristan sınırında katledilmiştir. Ali Ertekin’in Millî Emniyet Teşkilatına mensup olduğu çeşitli kaynaklarda ileri sürülmektedir. Sabahattin Ali’nin katli başlangıçta fazla dikkat çekmemiştir. Hatta 2 Nisan’dan 1949’dan Aralık ayına kadar yazarın nerede olduğuna ve yaşayıp yaşamadığına dair yakın çevresi bir şey bilmemektedir. Zamanla 1949 yılı Ocak ayının ilk günlerinden itibaren Sabahattin Ali’nin katledilmesi olayı, Türkiye’nin gündemine girmeye başlamıştır. Dava ile ilgili haberlerden ve yorumlardan anladığımız kadarıyla, Sabahattin Ali siyasi bir suikasta maruz kalmıştır. Yazarın siyasal düşüncelerinden dolayı feci şekilde öldürülmesi, elbette yazarın katilinin tek başına verdiği bir karar değildir. Sabahattin Ali, tam olarak ispatlanmamakla birlikte, bir gizli teşkilat tarafından öldürülmüş olmalıdır. Fakat onun asıl katili, gizli teşkilat ve bu teşkilatın üyesi Ali Ertekin değil, 1945-1950 yılları arasında Türkiye’deki güç odaklarının ideolojik önyargıları ile bu davaya adaletin ve devletin vicdanları yaralayan taraflı tutumu olmuştur.

Kaynaklar

Ebuzziya Tevfik (2006). *Yeni Osmanlılar*, İstanbul.

Emiroğlu, Kudret (1995). “Mehmet Ali Aybar: Hür ve Zincirli Hürriyet Gazeteleri”, *Kebikeç*, nr.2.

İmzasız, “Artist Mücap Ofluoğlu Neler Söylüyor”, *Anadolu*, nr. 11399, 17 Ocak 1949.

Peyami Safa, “Sabahattin Ali ve Benzerleri”, *Anadolu*, nr. 11405, 23 Ocak 1949.

Taranan Süreli Yayınlar

Adı	Türü	Çıktığı Yer
Anadolu	Gazete	İzmir
Halkın Sesi	Gazete	İzmir
Ali Baba	Dergi	İstanbul
Bizim Paşa	Dergi	İstanbul
Malum Paşa	Dergi	İstanbul

Marko Paşa	Dergi	İstanbul
Merhum Paşa	Dergi	İstanbul
Paşa Paşa	Dergi	İstanbul
Yedi Sekiz Paşa	Dergi	İstanbul
Zincirli Hürriyet	Gazete	İstanbul/İzmir